

Fayziyeva Farida

Iqtisodiyot va servis universiteti

Termiz talabasi

Asila Xolmatova Menglimurodova

Termiz Iqtisodiyot va servis universiteti o'qituvchisi

asilaholmatova2@gmail.com

Orcid: 0009-0005-8156-9737

Annotatsiya. Mazkur maqolada davlat krediti va davlat qarzlari boshqarishning nazariy asoslari hamda amaliyotdagi dolzarb masalalar tahlil qilinadi. Davlat kreditlari iqtisodiy o'sish, infratuzilmani rivojlantirish va ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirish uchun muhim manba hisoblanadi. Shu bilan birga, davlat qarzlarning haddan tashqari oshishi iqtisodiy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Maqolada davlat qarzlari boshqarishning samarali strategiyalari, xalqaro tajribalar va innovatsion yondashuvlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: Davlat krediti, davlat qarzlari, moliyaviy boshqaruv, iqtisodiy barqarorlik, xalqaro moliyaviy tashkilotlar, qarz strategiyalari.

PUBLIC CREDIT

Abstract. This article examines the theoretical foundations and practical challenges of managing public credit and debt. Public credit serves as an essential tool for economic growth, infrastructure development, and financing social programs. However, excessive public debt can adversely affect economic stability. The paper explores effective debt management strategies, international practices, and innovative approaches to ensure sustainable fiscal policy.

Keywords: Public credit, public debt, financial management, economic stability, international financial institutions, debt strategies.

Kirish. Davlat krediti va davlat qarzlari boshqarish zamonaviy iqtisodiyotda muhim ahamiyatga ega. Davlat kreditlari iqtisodiy o'sish, infratuzilmani rivojlantirish va ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirish uchun samarali vosita hisoblanadi. Shu bilan birga,

davlat qarzlari milliy iqtisodiyotga jiddiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, bu esa davlat moliyasini to'g'ri boshqarish va qarz siyosatini optimallashtirish zaruratini keltirib chiqaradi. Ushbu maqolada davlat krediti va qarzlarni boshqarishning nazariy asoslari, amaliyoti va dolzarb masalalari ko'rib chiqilad

Asosiy qism

Davlat krediti milliy iqtisodiyotning rivojlanishi uchun muhim moliyaviy manba hisoblanadi. Davlat kreditlari davlatning byudjet taqchilligini qoplash, infratuzilma loyihalarini amalga oshirish va ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirish uchun ishlatiladi. Davlat kreditlari ichki va tashqi kreditlarga bo'linadi. Ichki kreditlar mahalliy moliya bozorida jalb qilinsa, tashqi kreditlar xalqaro moliya institutlari yoki boshqa davlatlardan olinadi. Har ikki turdagi kreditning o'ziga xos afzalliklari va xavf-xatarlarini hisobga olish zarur. Masalan, ichki kreditlar mahalliy iqtisodiyotga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, lekin ular inflyatsion xavflarni keltirib chiqarishi mumkin. Tashqi kreditlar esa chet el valyutasi zaxiralarini oshiradi, lekin ular tashqi qarz yukini oshiradi.

Davlat qarzlarni boshqarish moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega. Davlat qarzlari ichki va tashqi qarzlarga bo'linadi. Ichki qarz davlatning mahalliy iqtisodiy sub'ektlarga bo'lgan moliyaviy majburiyatlarini anglatadi. Tashqi qarz esa xalqaro moliya institutlari, xorijiy davlatlar va boshqa tashqi manbalardan olingan mablag'larni o'z ichiga oladi.

Davlat qarzlarning mutanosib boshqarilishi iqtisodiy barqarorlik va investitsion jozibadorlikni saqlab qolishga yordam beradi. Shu bilan birga, davlat qarzlarning haddan tashqari oshishi iqtisodiy tanazzulga olib kelishi mumkin, bu esa qarz xizmatini samarali boshqarish zaruratini keltirib chiqaradi.

Davlat kreditlari va qarzlarning asosiy xususiyatlaridan biri ularning samarali boshqarilishi bilan bog'liq. Bu jarayon davlatning moliyaviy resurslarini to'g'ri taqsimlashni, qarzlarni bo'yicha majburiyatlarni o'z vaqtida bajarishni va davlatning moliyaviy barqarorligini ta'minlashni talab qiladi. Davlat qarzlarni boshqarish jarayonida quyidagi tamoyillar muhim ahamiyatga ega:

- Qarzlarning asosiy va foiz to'lovlarini o'z vaqtida amalga oshirish.
- Qarzni jalb qilishda iqtisodiy foyda va xavf-xatarlarni hisobga olish.
- Qarzlarni qaytarish uchun iqtisodiy resurslarni safarbar etish.
- Qarzlarning umumiy hajmini nazorat qilish va optimal darajada saqlash.

Xalqaro tajribada davlat qarzlarini boshqarishning turli modellari mavjud. Masalan, rivojlangan davlatlar moliyaviy resurslarni uzoq muddatli investitsiyalarga yo'naltirish va qarzlarni qaytarish uchun iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish siyosatini olib boradilar. Rivojlanayotgan davlatlar esa ko'pincha xalqaro moliya institutlaridan olingan kreditlardan foydalanadilar. Ushbu davlatlarda qarzlarning samarali boshqarilishi barqaror iqtisodiy rivojlanish uchun asosiy omil hisoblanadi.

Davlat kreditlari va qarzlarini boshqarishning asosiy muammolaridan biri bu qarz yukining iqtisodiy barqarorlikka ta'siridir. Qarzni haddan tashqari oshishi inflyatsiya, valyuta kursining pasayishi va iqtisodiy resurslarning noto'g'ri taqsimlanishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, davlat qarzlarini boshqarishda iqtisodiy resurslarni oqilona ishlatish va qarz yukini kamaytirish strategiyalari ishlab chiqilishi lozim.

Davlat kreditlari va qarzlarini boshqarish bo'yicha O'zbekistonda ham qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Xususan, davlat qarzlarini boshqarishning milliy strategiyasi ishlab chiqilgan va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu strategiyada davlat qarzlarini jalb qilishda samaradorlik va shaffoflikni oshirish, qarz yukini optimallashtirish va davlatning moliyaviy mustaqilligini ta'minlash kabi vazifalar belgilangan.

Davlat qarzlarini boshqarish jarayonida axborot kommunikatsiya texnologiyalarining qo'llanilishi muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy texnologiyalar yordamida qarz bo'yicha ma'lumotlarni tahlil qilish, prognozlash va boshqarish jarayonlari avtomatlashtirilgan. Bu qarzlarning samarali boshqarilishini ta'minlaydi va davlat moliyaviy siyosatining shaffofligini oshiradi.

Davlat kreditlari va qarzlarini boshqarishning xalqaro moliyaviy tashkilotlar bilan hamkorlik doirasida amalga oshirilishi ham dolzarbdir. Xalqaro tashkilotlar tomonidan ajratilgan mablag'lar nafaqat iqtisodiy loyihalarni moliyalashtirish, balki davlatning moliyaviy tizimini mustahkamlashga ham xizmat qiladi. Shu bilan birga, xalqaro qarzlarning shart-sharoitlarini ehtiyotkorlik bilan tahlil qilish va ular bo'yicha majburiyatlarni o'z vaqtida bajarish zarur.

Xulosa

Davlat krediti va davlat qarzlarini boshqarish iqtisodiy barqarorlik va milliy rivojlanish uchun muhim omil hisoblanadi. Ushbu jarayon davlatning moliyaviy siyosati samaradorligini oshirish va ijtimoiy-iqtisodiy dasturlarni muvaffaqiyatli amalga oshirishga yordam beradi.

Qarzlarni samarali boshqarish orqali davlat iqtisodiy resurslarni oqilona taqsimlab, iqtisodiy o‘shishni ta‘minlaydi. Shu sababli, davlat kreditlari va qarzlarni boshqarishda innovatsion yondashuvlar va xalqaro tajribadan foydalanish muhimdir. Bu esa mamlakatning iqtisodiy rivojlanish yo‘lida ishonchli asos bo‘lib xizmat qiladi.

Pul-kredit siyosatining 2023 yil va 2024-2025 yillar davriga mo‘ljallangan asosiy yo‘nalishlari O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki Boshqaruvining 2022 yil 19 noyabrdagi 27/5-sonli qarori bilan tasdiqlandi.

Pul-kredit siyosatining asosiy yo‘nalishlarida 2023 yil va 2024-2025 yillar davrida makroiqtisodiy rivojlanish stsenariylaridan kelib chiqib pul-kredit sohasida amalga oshiriladigan tadbirlar, tashqi va ichki iqtisodiy sharoitlar o‘zgarishlariga Markaziy bankning munosabati va javob choralari, pul-kredit siyosatini yuritishdagi yondashuvlar va takomillashtirish istiqbollari aks ettirilgan. Shuningdek, kelgusida pul-kredit siyosatini takomillashtirish yo‘nalishlari, xususan, operatsion mexanizmini rivojlantirish, pul-kredit siyosati kommunikatsiyasini takomillashtirish, transmission mexanizmi samaradorligini oshirish va tahliliy-prognozlashtirish salohiyatini rivojlantirish yo‘nalishlariga ham alohida to‘xtalib o‘tilgan.

Davlat uchun qarz olish muhim moliyaviy vosita hisoblanadi. U orqali yo‘llar va ko‘priklar quriladi, energetika sohasi rivojlantiriladi, yangi sanoat korxonalari tashkil etiladi hamda budjet taqchilligi qoplanadi. Davlat krediti iqtisodiyotni barqaror rivojlantirishda va ijtimoiy sohalarini qo‘llab-quvvatlashda muhim ahamiyatga ega.

Kreditlar asosan ikki turga bo‘linadi: ichki va tashqi kreditlar.

Ichki kredit — bu davlatning mamlakat ichida qarz olishi bo‘lib, u asosan davlat obligatsiyalarini chiqarish orqali amalga oshiriladi. Ushbu obligatsiyalarni fuqarolar, tijorat banklari va korxonalar sotib oladi. Ichki kredit milliy moliya bozorining rivojlanishiga xizmat qiladi va davlatning xorijiy valyutaga qaramligini kamaytiradi.

Tashqi kredit esa xorijiy davlatlar, xalqaro moliya institutlari hamda chet el banklaridan olinadigan qarzlarni o‘z ichiga oladi. Bunday kreditlar ko‘pincha yirik infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish, energetika va transport tizimini modernizatsiya qilish, ta‘lim va sog‘liqni saqlash sohalarini rivojlantirish uchun jalb qilinadi. Davlat qarzlardan oqilona foydalanilsa, ular iqtisodiy o‘shishni tezlashtiradi, yangi ish o‘rinlari yaratadi va aholining turmush darajasini oshiradi. Ammo qarz miqdori haddan tashqari oshib ketsa, budjetga ortiqcha yuk tushirishi va kelajak avlodlar zimmasiga majburiyat qoldirishi mumkin. Shuning uchun davlat qarzini boshqarish masalasi doimo qat‘iy nazorat ostida bo‘lishi lozim

№	Valyutalar	2025-yil 1-choragi		2025-yil 2-choragi		2025-yil 3-choragi	
		mln doll	Jamiga nisbatan foizda	mln doll	Jamiga nisbatan foizda	mln doll	Jamiga nisbatan foizda
JAMI:		42 598	100%	43 496	100%	43 969	100%
I.	Davlat tashqi qarzi	35 569	83%	36 534	84%	36 721	84%
1	AQSH dollari	24 626	58%	24 754	57%	25 057	57%
2	Yapon iyenasi	2 749	6%	2 867	7%	2 804	6%
3	Maxsus qarz olish huquqi (SDR)	2 098	5%	2 124	5%	2 102	5%
4	Yevro	3 208	8%	3 635	8%	3 628	8%
5	O'zbek so'mi	1 026	2%	1 047	2%	1 098	2%
6	Xitoy yuani	852	2%	1 024	2%	1 034	2%
7	Koreys voni	220	1%	282	1%	272	1%
8	Saudiya Arabistoni reali va boshqalar	790	2%	801	2%	727	2%
II.	Davlat ichki qarzi	7 029	17%	6 962	16%	7 249	16%
1	O'zbek so'mi	3 462	8%	4 061	9%	4 388	10%

Xulosa

Davlat krediti va davlat qarzlarini boshqarish iqtisodiy barqarorlik va milliy rivojlanish uchun muhim omil hisoblanadi. Ushbu jarayon davlatning moliyaviy siyosati samaradorligini oshirish va ijtimoiy-iqtisodiy dasturlarni muvaffaqiyatli amalga oshirishga yordam beradi.

Qarzlarni samarali boshqarish orqali davlat iqtisodiy resurslarni oqilona taqsimlab, iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi. Shu sababli, davlat kreditlari va qarzlarini boshqarishda innovatsion yondashuvlar va xalqaro tajribadan foydalanish muhimdir. Bu esa mamlakatning iqtisodiy rivojlanish yo'lida ishonchli asos bo'lib xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Karimov, I. A. (2021). *Davlat qarzlarini boshqarishning moliyaviy mexanizmlari*. Toshkent: NDPI nash.
2. Yusupov, O. T. (2020). *Davlat kreditlari va iqtisodiy barqarorlik*. Andijon: ADU nash.
3. Rahmatov, B. K. (2019). *O'zbekistonda davlat moliyasini boshqarish islohotlari*.

Samarqand: SamDU nash.

4. Мишин, А. С. (2018). *Государственный долг: Теория и практика управления*. Москва: Экономика.
5. Abdullayeva, G. T. (2021). *Moliyaviy boshqaruv va qarz strategiyalari*. Qarshi: QDU nashriyoti.
6. Blanchard, O., & Johnson, D. R. (2017). *Macroeconomics*. Pearson Education.
7. Кондратьев, В. Б. (2020). *Управление государственным долгом в современной экономике*. Санкт-Петербург: Питер.
8. Sachs, J. D. (2015). *The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time*. Penguin Books.
9. Мирзаев, И. Х. (2020). *Xalqaro moliya institutlari va davlat qarzlari boshqaruvi*. Toshkent: O‘zbekiston milliy nashriyoti.
10. Krugman, P. R., & Obstfeld, M. (2018). *International Economics: Theory and Policy*.
Pearson Education.